

Т. 1

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ
СЛОВНИК
ЛЕМКІВСЬКОГО ЯЗЫКА

Вступ, наукове опрацювання
і редакція словникових
статей

Олены Дуць-Файфер

А–Л

Контекстуальный словарь
лемківського языка

Т. 1

серия під редакційом
Олены Дуць-Файфер

Контекстуальный словарь лемківського языка

Т. 1

Вступ, наукове опрацювання і редакція словникових статей

Олена Дуць-Файфер

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Краків 2019–2025

© Copyright by Педагогічний Університет в Кракові, Олена
Дуць-Файфер і авторе глословых статей

Рецензенты:
проф. др габ. Генрик Фонтаньскі
проф. Михайл Фейса

Вступ, наукове опрацювання і редакция словниковых статей:
Олена Дуць-Файфер

Вступне опрацювання глословых статей:
Марта Ватраль, Олена Дуць, Варвара Дуць, Олена Дуць-Файфер, Севериян Косовський,
Павел Малецький, Наталия Малецька-Новак, Анна Масляна, Моніка Тылявска

Коректа:
Марта Ватраль
Клавдия Новак

Лексикографічна коректа:
Анна Чухта

Опрацювання інформатичной системы редакції і друку глосел:
Марцін Левандовскі
Павел Малецький

Проект окладинки:
Павел Сепеляк

ISBN 978-83-8368-378-2 (том 1, печатаний)
ISBN 978-83-8368-379-9 (том 1, он-лайн)

ISBN 978-83-7638-930-1 (колекция, печат)
ISBN 978-83-8368-377-5 (колекция, он-лайн)

<https://doi.org/10.12797/9788383683799>

Выдання фінансуване з грантових середків Народового Програму Розвитя Гуманістыкы в рамках проекту 0085/NPRH3/H11/82/2014 – Охорона і ревіталізация языкового дідицтва і лемківской культуры: реконструкция рідной лексики і музыкы

Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
Narodowy Program Rozwoju Humanistyki w latach 2014–2019

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431-27-43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl
Księgarnia internetowa: www.akademicka.pl

Зміст

Вступ	7
I. Методологічні передположіння Контекстуального словника лемківського язика	7
1. Характер Словника і його адресат	7
1.1. Характер Словника	7
1.2. Адресат	8
2. Материялова база і спосіб ей хоснування	8
3. Ревіталізаційна ціль і ей вплиня на форму і функцийніст Словника	10
3.1. Приготовлїня кадры ревіталізаторів лемківського язика	12
3.2. Методы працы	13
II. Основны інформації о лемківськым языку і його граматычній системі	15
1. Етнолінгвістычний фактор	15
2. Основы граматычної системы	16
2.1. Фонемы і звуки	17
2.2. Притиск (наголос)	18
2.3 Лемківскы графемы	18
2.4. Словотворїня	19
2.5. Формотворїня	22
III. Редакційны принципы	67
1. Лексикальны выборы	67
1.1. Комунікаційна придатніст	67
1.2. Культурова тырваліст, специфіка, достоменніст	68
1.3. Системова послїдовніст	69
2. Як збудувана ест словникова статя	71
2.1. Госло	71
2.2. Граматычний опис госла	73
2.3. Кваліфікатор	74
2.4. Семантычний опис – дефініція	74
2.5. Цитат вказуючий контекст де, хоснуване є слово	76
2.6. Означыня джерела цитату	76
2.7. Означыня осіб опрацовуючых статі	76
3. Писовня. Орфографічны принципы	77

3.1. Список орфографічних змін і нових усталінь в однесенію до орфографічної нормы предложенной в <i>Граматыці лемківського языка</i> , які остали введені в <i>Словнику</i>	78
Бібліографія	81
Хоснуваны в словнику скорочыня	83

Вступ

I. Методологічні предположыня ***Контекстуального словника лемківського языка***

1. Характер Словника і його адресат

1.1. Характер Словника

Контекстуальный словник лемківського языка то проект і твір вельопляновый і вельофункційный. Само понятя контекстуального словника не єст генеральні хоснуване в лексикології. Вводячы го, хочеме підкрислити, же основном цілю того лексикографічного труду єст не лем згромаджыня, усистематизуваня і утырваліня словного засобу лемківського языка, але таке його запрезентуваня, жебы мож было видіти слова в їх тыповым контекстовым окружыню, одчути специфіку словополучынь і синтаксису, а предо вшыткым, дізрити контекстуальну специфіку значынь в лемківскым языке, неможливу до вказаня в трансляційным словнику. Беручы бо до увагы, же найбільшым актуальным загрожыньом для еґзистуваня лемківського языка в живым соспільным переказі єст його вельоаспектове здомінуваня през польскій язык, основном ревіталізаційном методом єст творіня іммерсійных языковых просторів, годных обыйти ся без участи польского языка як транслятора і інтерпретатора лемківських значынь. Коли семантичне поясніня слів веде ся вполни лем внутрисистемово, без гляданя їх еквівалентів в языке, в яком присваяны сут загальны і спеціалістычны знаня, в яком проходить понятьова концептуалізация, а тіж в величезній мірі культурове обытя і соціалізация, то здомінувана языкова система годна по части одділити ся од домінаційных структур. Хоснуватель такого словника привыкат до гляданя в глубині лемківського языка значынь і образів реальности, яка їх вытворила і яку они творят.

Ревіталізаційна ціль, што поставлена остала перед сесым словником, в основній ступени повлияла на його специфічний характер. Вызначыла она методы работы, обсяг і выбір лексики, вид госла, добір осіб, яки над зобраньом лексикального материялу, а пак над опрацуваньом словниковых госел ся трудили, а вкінци уявного хоснувателя, для якого *Словник* ест перевидженный.

1.2. Адресат

Адресатом *Контекстуального словника лемківського языка* сут не лем науковы середовиска, яки інтересуют ся лемківським языком. Очевидне ест, же для спеціялістів буде він важным засобом і материялом до досліджынь і критычного огляду. Єднак в заложыню *Словник* ма служыти в першым ряді самым Лемкам, што хотят сохранили свій язык, активні го розвивати, хоснуючы в штоденным жытю, ріжных формах творчой експресиі, в соспільным комунікуваню, так в устній, як і, предо вшыткым, в писемній формі. Мож ся сподівати, же буде він поручный головні для тых, што дост добрі знають лемківскій язык і будут годны поняти дефініцію даного слова в ріжных значынях, як тіж поняти цитат з текстового контексту, в яком оно выступуе. Єднак і тоты, што знають дост планно язык, хоснуючы го в основным в бесідуваній версіі, а тіж і тоты, што ся го вчат або хотят навчыти, найдут поміч в *Словнику*. Будут могли провѣрити запис даного слова, почутого ци найденного в тексті, познати його значыньовы нюансы і осаджыня в языковом окружыню, а тіж граматычны формы. *Словник* буде барз придатный в іммерсійным вчыню лемківського языка, бо поможе одыйти од думаня в домінуючым языку і вполни заглибити ся в лемківскій языковый простір.

Прото, хоц загальні переважат думаня, же найбарже тепер придатный был бы словник польско-лемківскій, з ревіталізаційного пункту зору не принюс він бы такого хосну, як контекстуальный словник, котрый документуе, утырвалят і активізуе язык на днешнім етапі його розвита в ріжных функцийных сферах. Створений для потреб працы при словнику корпус сучасных писаных лемківських текстів і вшыткы структурны формы, яки помагали вытягнути з корпусу стосовны для даного госла цитаты, сут цінным, барз придатным до дальшых ревіталізаційных прац, додатковым ефектом опрацовуваня словника.

2. Материялова база і спосіб ей хоснуваня

Основном материяловом базом для *Словника* ест текстовый корпус лемківського языка, якій остал приготовлений, жебы іх схоснувати в опрацуваню словника през ансамбль його выконавців. Корпус складат ся з 1891 лемківскоязычных текстів, котрых спис зо знакучыма іх цитуваня в гословых статях одсылачами

заміщає в анексі. Сут то сучасны печатаны тексты, што явили ся друком як оддільны книжковы виданя, як статі і материялы в часописах, як творы в збірных виданях текстів. Рішуча більшіст з них явила ся друком по 1989 р. Найстарше введено до корпусу текстове джерело было опублікуване в 1945 р. В склад корпусу ввошли тіж декотры лемківскы словники і лексикографічны материялы, якы опрацовуваны были на основі давнійшых словників, літературы і тереновых записів. Введено тіж до корпусу заміщаны на інтернетовых порталах, головні на інформаційным порталі Радия Руской Бурсы лем.фм, тексты. Окрем того корпус дополняют транскрибуваны тексты інтервю проведених на потреби документальных фільмів режисерованих Марієм Сільвестрі і Джоном Рігетті зо ЗША, а предо вшиткым транскрибуваны записы аудіо, будучы ефектом тереновых лексикологічных досліджынь, так архівальных (з 80. років XX ст.), як і теперішніх, стисло повязаних з проектуваным словником.

Група осіб, што приготувлювали *Словник*, в тым тіж текстовый корпус, як лексикальну базу, то праві виключні корінны носителі лемківського языка, актуальні активны його хоснувателі, якы добрі знають язык з родинной і культуровой традиції. Прото могли тіж дополняти опрацовуваны госла своїма, знаныма з языковой практыкы, примірами схоснуваня слова в контексті. Таке схоснуваня окрислили сме як «живу бесіду» (ЖБ), яка дополнят корпусовы тексты.

Што до самых корпусовых текстів і приводжених з них цитатів, сут они оддзеркаліньом сучасной дост іщы гідной ріжнородности/неєднородности лексикальных, граматичных, а предо вшиткым орфографічных форм. Хоц єдном з основных задач *Словника* єст стандаризация языковых форм, яку дотримуєме в опрацовуваних словниковых статях, то цитаты ілюструючи описане значыня, приводиме без коригуваня запису, якій єст во введеним до корпусу тексті. Сут і будут бо они свідоцтвом змін, што довершають ся в лемківськым языку, головні в формах його запису і вказаньом системово веденого стандаризуючого процесу. Єдночасно сут сохраниньом декотрых форм, што з таких ци інчых причин перестають быти хоснуваны. Тіж сохраниньом языковой ріжнородности, што по части оддзеркалят живу, бесідувану основу лемківського языка, яку каждая стандаризация ограничат.

3. Ревіталізаційна ціль і єй вплиня на форму і функцийніст Словника

Лемківскій язык, як вельюсторонній (з)деградуваний¹ меншыновий язык, находит ся днес в стадії високого загрожыня полном загыбелю, што єст диягнозуване так през специялістів², як і одчуване в самій лемківскоязычній спільноті³. Проект сесого словника довершат ся в контексті протидіяня загыбаню языка і єст єдным з вельох підниманых в рамках тзв. заангажуваної гуманістыкы ревіталізаційных діянь, які маюť затримати, аж і одвернути деградаційный процес в языку і культурі. Єст він основном частю грантовой задачи пн. *Охорона і ревіталізація лемківського языкового дідицтва і культуры: реконструкция рідной лексики і музыки*, виконуваної в рамках гранту Народового Програму Розвита Гуманістыкы, признаного през Міністерство Науки і Висшого Шкільництва Педагогічному Університетови в Кракові⁴.

Ревіталізаційна ціль визначат практычні більшіст методологічных і технічных діянь і стратегій, на яких основана была робота над *Контекстуальным словником лемківського языка*. Предо вшыткым хотіли сме створити словник живого, будучого в актуальным хоснуваню языка, котрый бы єдночасно активізувал тото хоснуваня в можливі найшыршым обсягу комунікаційным

¹ Під тым терміном містит ся шырока обшыр явиск повязаных з ограничыньом можливости розвита меншыновых языків, які не маюť інституційного забезпечення. Державна языкова політыка даюча такє забезпечення домінуючым языкам, рішат о визначаню нима языковых стандартів, подля яких меншыновы языки сут неполни розвинены і непридатны в вельох функцийных сферах соспільного жытя. Влият то на почутя непридатности і планности рідного языка серед його хоснуватели, а тым самым вызбываня ся го на хосен домінуючого языка. О тых процесях в однесенію до лемківського языка ближе в статях приведеных в прип. 3.

² См. T. Wicherkiewicz i in., *Rusińsko-łemkowski*, в: *Dziedzictwo językowe Rzeczypospolitej Baza dokumentacji zagrożonych języków*, Poznań, 2014–2024, <https://inne-jezyki.amu.edu.pl/language/rusinsko-lemkowski/> [‘Danger Rating’], доступ: 25.06.2024; H. Duć-Fajfer, *Historia i sytuacja języka łemkowskiego w ostatnim stuleciu*, „Poradnik Językowy” 2021, ч. 7, с. 46–66.

³ Пор. О. Дуць-Файфер, *Культуровы наслідства акції «Вісла» для Лемків*, «Річник Руской Бурсы» 2017, ч. 13, с. 17–34.; тота же, *(С)тратити язык што то значыт, што то творит. Лемківскє выгнаня з языка*, в: *20 rokov vysokoškolskej rusinistiky na Slovensku (Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie)*, ред. К. Koporova, Prešov 2018, с. 67–81; О. Duc-Fajfer, *Lemko Language, Quo Vadis? Current Issues in the Linguistic Field of Lemko Identity: Loss and Revitalization*, в: *Approaches to Rusyn 2017*, ред. Е. Boudovskaja, Sapporo 2021, с. 41–56.

⁴ Наголовок проекту: *Ochrona i rewitalizacja dziedzictwa językowego i kultury łemkowskiej: rekonstrukcja słownictwa i muzyki rdzennej*; реєстраційне чысло проекту: 11Н 13 0342 82; керівник проекту: др габ. Олена Дуць-Файфер; термін реалізації проекту: 14.07.2014 р. – 13.07.2019 р.

і культуровим. Прото явила ся потреба скомасувати ріжнѣ функції, што їх выполняють окремы тыпы словників, в єдну вельофункційну ціліст.

Словник адже має типову пояснюючу функцію. Як уж было речене, пояснят значіння слова двома способами – през дефініцію і вказаня примірів їх схоснуваня в языковых контекстах.

Выполнят тіж нормативну функцію – продолжат і утырвалѣт введену *Граматыком лемківского языка*⁵ языкову норму, а покус єй, на основі актуальной языковой практыкы, модифікуює і дополняют. Вшыткы зміны введены до установленой *Граматыком* нормы (передискутуваны і затверджены в кругу найактивнійших, тзн. маючих найбільше впливля на хоснуваня днес языковы формы, творців, кодифікаторів і пропагаторів лемківского языка) заміщає в посвяченій правописови части.

Має тіж значучу культурову, етнографічну і диялектологічну функцію – утырвалѣт традиційны назвы предметів, нарядя, облечыня, занятъ, професий ітп. односячы ся до передвыселенного жытя Лемків. Описує культуровы явиска і факты, подає нп. назвы свят в хоснуваній на Лемковині народній версії, лемківскы топонімы, імена. При назвах місцевости подає тіж придавники односячы ся до тых сел і названя їх мешканців. Част дефініючых описів ма культуровый характер, поясняючый лемківску своєрідніст выражану даным словом, понятъом. Широкий культуровый контекст містит ся тіж в цитуваных примірах текстового схоснуваня даного слова. Незалежні од нормативной функції *Словника*, подаваны сут в ним тіж ріжнѣ фонетычны варианты даного слова (коли сут они розповсяджены на Лемковині і часто фунгуют паралельні до вказаной як норма версії). Культуровый аспект *Словника* односит ся в головній мірі до одтворіня і сохраніня корінной неповторности лемківского світа повязаной з просторовым, природным, але тіж соспільным, історичным фактором. З другой єднак стороны, ревіталізаційна ціль казала уняти в *Словнику* выражаючый ся модерном лексиком і окрислінями барже універсальный, динамічний культуровый простір, в яком лемківскій язык мусит обслужыти цілком новы соспільны явиска і ситуації.

Вшыткы тоты функції стратегічні выполняють ревіталізаційну ціль, што дотепер не была вызначана як основна в лексикографічных ци лексикологічных предпринятях, прото хочеме выекспонувати єй в особливый спосіб, стосовні до того, як велике впливля мала она на цілу систему плянуваня і ведіня словниковых прац.

⁵ Г. Фонтаньскій, М. Хомяк, *Граматыка лемківского языка*, Katowice 2000.

3.1. Приготовліня кадры ревіталізаторів лемківського языка

Як першорядне і маюче уж вымірны, явны ефекты, вказати треба само – в звязку з проектом тырваюче пят років, а в шыршым розумліню, розтігаюче ся на будуче – заангажуваня в глубинну пенетрацію рідного языка группы молодых хоснуватели лемківського языка. Было то основне предположыня проекту, же ревіталізаційны діяня в просторі культуры і языка ангажувати, активізувати будут тых, што сут членами лемківской спільноты і в натуральны спосіб можут продолжати рідны языковы і культуровы традиції. Осмеро осіб: Марта Ватраль, Варвара Дуць, Олена Дуць, Севериан Косовскій, Павел Малецкій, Наталия Малецка-Новак, Анна Масляна, Моніка Тылявска (в тым лем една нелемківського походжыня), яки лемківскій язык вынесли безпосередньо з родинного междепоколіньового переказу або навчыли ся го на іммерсійных занятях з практычного вчыня лемківського языка, веденых в рамках российской філології з русиньско-лемківським языком на Педагогічным Університеті в Кракові (в роках 2001–2017)⁶, вложило вельо труду в приготовліня *Словника*. Не сут то професійны лексикографы, в трьох припадках ани не філологы, але сут то свідомы загрожыня лемківського языка і культуры діяче, пятеро з котрых то абсольвенты российской філології з русиньско-лемківським языком. Як члены лемківських організацій – Товаришыня «Руска Бурса», Товаришыня Лемків і Товаришыня Лемківской Молодежы «Чуга», ангажуют ся в діяня ведены в лемківським языку, накеруваны на поліпшаня кондиції і пошырюваня функційных сфер того языка. Дві спосеред той группы то докторантки на Філологічным Факультеті Ягайлоньского Університету, przygotowлючы докторскы працы з обшыри лемківской літературы і языка⁷. Пятеро то редакторе і спілпрацівники лемківскоязычного Радия Руской Бурсы лем.фм і интернетового інформаційного порталу лем.фм, де мусят інтенсивні, часто на живо, хоснувати лемківскій язык, дбаючы о його правильну форму. Сут в тій групі учителькы лемківського языка, особы, што przygotowлюют матуральны екзамены з того языка, особы, што довели до успішного фіналу заміщыня лемківскоязычных назв сел на інформаційных таблицях, коректоре і редакторе лемківскоязычных часописів, тлумаче текстів на лемківскій язык і з лемківського языка. Мож бы вымінити і більше форм соспільного заангажуваня членів словникової группы в рідный языковий простір. Їх ефекты для працы над словником сут барз важны, бо вяжут ся они зо свідомістю функційных можливости і потреб, што односят ся до словника і языка взагалі. Мало того, то як раз сеса група, з огляду на тото, што робит, в што ся ангажує, повинна переняти і розвивати ревіталізаційны стратегії,

⁶ O. Duć-Fajfer, *Immersive Lemko ethnophilology*, в: *Revitalizing endangered languages: a practical guide*, ред. J. Olko, J. Sallabank, Cambridge 2021, с. 261–262.

⁷ Інформації односят ся до періоду, коли были опрацовуваны словниковы госла. Тепер една зо спомнених докторанток уж є доктором гуманістичных наук.

які могли би забезпечити будуче лемківського мови і які сама своєю працею і досвідченістю формують. Ім тіж *Словник* буде найбарже потрібний, що було єдиним з основних причин їх заангажування ся в працю над ним.

3.2. Методи праці

Праця над словником була непростом, вимагаючою, а єдночасно барз надійною. Вказувала бо з кожним наступним етапом словникових праць, редакційних рішень і корект, наростання мовної свідомості і вражливості працюючої групи на культурові і структурні особливості, нюанси і різниці в лемківській мові, так внутрішні, як і розглядані в однесені до інших, відомих і хоснованих през членів групи мов.

Можливо, же словникові методи і вибори родили ся в деякій мірі поступово, вельо рішень підниманих було в часі праці над словником, коли вказувало ся, же лексикальний матеріал підповідатиме вимагати іншого поступовання як того, що функціонує в дотеперішній лексикографічній стандарті прийнятим в даним типі словників. Рівночасно велись консультації з досвідченими лексикографами і лексикологами, бесідували о стосованих в словниковій практиці нормах і методах і о допасовуванню їх до наших потреб і цілей.

Найбарже загальні цілі і передположення визначені були вступні в грантовий внесок, од нихсь вийшли, плануючи етапи і форми праці.

З уваги на специфіку задач і просторове розширення ансамблю, що приготував словниковий матеріал, опрацьована була дедикована інформаційна система до праці над словниковими гаслами. Створено інтерактивну цифрову систему діючу в хмаровій технології, до якої введено рішучо більше відомих відносячих ся до даної лексики, як ті, що їх хоснувано в словнику (м.ін. повну відмінність і граматичну характеристику кожного слова, обширну базу контекстів). Дало то можливість широкого пізнання на кожне опрацьоване словникове гасло, а тіж застосування статистичних методів при рішеннях щодо форми і запису відомих гасел. Окрем того, єсть то матеріал, який ревіталізаційний ансамбль буде міг хоснувати до дальших плануваних проєктів, пов'язаних з створінням віртуальної лексикографічної, граматичної, орфографічної бази і інших (наприклад, системи автокорекції) в обсягу лемківського мови. Буде то мало значущого впливу на можливість вчиняти і хоснувати лемківського мови в усній, а передовсім, писемній формі.

Пробні опрацьовання гаслових статей і створіння текстового корпусу лемківського мови зачались єдночасно, що спричинене було барз напругим часовим режимом окресленим в грантовий внесок. Корпус комп'ютеризований був до самого кінця редакційних праць, доповнений новоопублікованими позиціями. В процесі опрацьовання гаслових статей піднімались нові або змінювались деякі рішення, бо того вимагав характер праці і аналізу

лексикальнага матэрыялу. На даст скорым этапе прац узналі сме, же нее потребы зводзіць вшыткі статі до еднакой усталяваной дэфініцыйнай схемы. Правда, чыніло бы то *Словник* барже сістэмава дпрацуваным і спійным, але редукавала бы рїжнороднїст высвітляня сенсїв слова, характэрну для жывого мовы, а предо вшыткым одбэрало бы аўторам окремых робочых госла іх індывідуальны мовны выбары і інтуїціі, які маві в собі развїваці. Прото значыме госла аўторскыма ініцыяламі і допусшаме іх індывідуальну дэфініцыйну форму. Тото рїшыня было надзвычай хосенне з ревїталїзацыйнага пункту зору. Вїдно было наявнї, як в мїру развїваця дэфініцыйнай справностї, аўторе статїі одходїлі од взоруваня ся в семантычным описї на готовых прїмїрах з рїжных слоўнїкїв, а штораз глїбше похылялі ся над контекстама, в якіх слово выступуе, і дэфініювалї окремы його значыня подля лемківскамоу спецыфікї текстовога бытя того слова. Робочы госла былі дпрацуваны і скорїгуваны през наукову редактор, яка старала ся сахранїці аж і увядатнїці іх рїжнороднїст.

Інчым рїшыньом, повязаным з тым самым стремлїньом до поглїбляця свїдомостї семантычнай спецыфікї і богатства лемківскага мовы серед його хоснувателї было, незгїдне з дотеперїшнїма лексыкографїчнымы практыкама і прывычкама, опрацовуваня кождога окремога значыня данога слова в самодїльным, графїчнї выдїленым вїдї, і предо вшыткым з долучыньом до кождога з тых значынь контексту. Дало/дае то можнїст поглїбленаго вниканя в значыньовы рїжниці протом, же другоступенны значыня частїйше рїшають о спецыфіцї, окремотї од інчых мов, як основны значыня. Дозваляють тїж одтворїці забыты, бо не стрїчаны в домінуючїй културї, значыня. Барз цїнны з подїбных до вказаных прїчын сут тїж фразеологїзмы, власны назвы, топонїмы. Фразеологїзмы остають долучены до *Словника* в повязаню зо словом, што іх выгїнерувало з тексту. Для хоснувателї *Словника* буде то, подля нас, легша можнїст прїсмотрїня ся мовнїй актывностї данога слова і добраня найбарже одповїдного значыня цї то в розумлїню, цї в творїню тексту. Сред тых выражынь находит ся тїж гомонїмы. Згїдно з лексыкографїчным практыком, гомонїмы творять окремы, самодїльны госла з обудуваньом іх вырїжненыма, властвївыма ім значыняма.

II. Основны інформації о лемківськым языку і його граматичній системі

1. Етнолінгвістичный фактор

Лемківскій язык єст живом бесідом спільноты, што названа остала в I пол. XIX ст. Лемками і узнана з огляду на специфічны культуровы і языковы приметы за окрему етнографічну групу. Приналежніст до східнього християнства окрислила напрям розвита достоменности і культуровых, в тым языковых, примет той группы. Першы писаны сліды языка місцевого насеління, узнаного за найбарже західню групу рускых гірняків, языкознавці выімали в формах влиянь на язык церковных книг повязаных з обшырю Лемковины. Найстаршы такы записы походят з початку XVI ст.⁸ В тым часі повставали тіж світскы документи і тлумачыня на місцевый рускій язык західньоевропейской літературы. Тексты записувано «кірилицьом», хоц трафляли ся тіж, головні в пізнійшым часі, записы «латинком». Народный язык заступлено в XIX ст. тзв. «язычійом», котрым послуговувала ся в творіню літературы більшіст лемківской інтелігенції аж до початку XX ст.⁹ Од 1911 р. аж до тепер выдаваны сут періодыкы і книжки в лемківськым языку, котрый хоснуючы фонетычный принцип, записує бесіду народу з лемківской обшыри, што сохранила описаны през языкознавців специфічны лексикальны, граматичны, фонетычны приметы, оддзеркалены в писменничых памятниках уж од XVI ст. Гвары, на яких оснுவаний єст лемківскій язык¹⁰, клясифікуваны сут як східньославянськы (часто называны українськыма ци карпаторускыма), хоц переникают ся в них східньо-, західньо-, аж і полудньовославянськы, як тіж мадярскы ци румунськы приметы, з сохраніньом декотрых архаічных праславянських струкур.

⁸ B. Horbal, *Łemkowskie utwory rękopiśmienne XVI–XVIII wieków i ich los*, «Річник Руской Бурсы» 2013, ч. 9, с. 25–38.

⁹ H. Duć-Fajfer, *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX w.*, Kraków 2001.

¹⁰ См. Я. Пігер, *Становиско і зріжницювання «русинських» діалектів в Карпатах*, в: *Русинський язык*, ред. P.R. Magocsi, «Najnowsze dzieje języków słowiańskich», Opole 2004, с. 39–66.

Контекстуальный словарь лемківского языка возник на двух основных принципах – ревіталізаційным і іммерсійним. Они окрислили його суть, характер і ціль. Долготырвалый і вытуженный процес працы над словариком стал ся значучым языковым досвідчыньом для каждого з членів словариковой группы. На каждом кроці досвідчали сме непридатности ци конечности зміны утырвалены в просторі домінуючого языка структурных і уявных привычок, які были сперечны з натуром і духом лемківского языка. В тоту суть, специфіку языка, входили сме через оперативну систему хоснування корпусу лемківскоязычных текстів до контекстового іманя значынь слів. Входжыня в глубину семантичных значынь громадженых докола головного госла было фасцинуюче і втігаюче в самобытний культуровый простір, розвивало вникливіст і рефлексію. Тяжка і вымагаюча великой волі была конечніст самопоправляня готовых уж схем, які вказували ся блудны, бо взаты были з домінуючої языковой системы, в якій сме придбали освіту і фунгуеме в вельох сферах нашого жытя. Языкова материя верифікувала їх сперечніст ци непридатніст для лемківского языка. Нехосенне і нестарчаюче вказало ся одвзоровування готовых словариковых дефініцій, яке початково здавало ся простом методом працы. Зато ефект, ест полным заангажування ділом активных хоснуватели лемківского языка як їх рідного і оддзеркалят природный його стан і днешню животніст. Дополніньом ревіталізууючого процесу повинна быти придатніст *Словника* в загальным поправліню теперішньої кондиції лемківского языка.

Олена Дуць-Файфер

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8368-378-2

9 788383 683782